

**A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS KÉRDÉSEI
AZ ENSZ-NEK A FEJLŐDÉSBEN LÉVŐ ORSZÁGOK TÁMOGATÁSA
TÁRGYÁBAN RENDEZETT 1963. FEBRUÁR 4-20-i GENFI KONFERENCIÁJÁN**

dr. Lázár Péter

1 A konferencia célja és jellege

Korunk egyik jellemző vonása a gyarmati rendszer egyre gyorsuló összeomlása, a gyarmatbirodalmak felszámolása, az emberiség százmillióinak felszabadulása az elnyomás, a rabszolgaság alól. Az emberiség történelmi fejlődésének sorsa szempontjából kimagasló jelentőségű az a harc, amelyet Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népei nemzeti és társadalmi felszabadulásukért folytatnak. E küzdelem eddigi hatalmas sikerei nyomán sok nép vált függetlenné a legutóbbi néhány évben, és szervezte meg önálló államát, lerakva ezzel a gazdasági és társadalmi felemelkedéshez vezető ut alapjait.

Ez a politikai fejlődés nem maradhatott hatástalan az Egyesült Nemzetek Szövetségének működésére nézve sem. Pusztán az a körülmény, hogy az utóbbi években mintegy 30 új állam kért és nyert felvételt a világsszervezetbe, rányomta bélyegét az ENSZ működésére, ami az el nem kötelezett országok politikai súlyának növekedésében, a tőkés nagyhatalmak nyílt imperialista hatalmi törekvéseinek bizonyos mértékű visszaszorításában, a gyarmati rendszer romjaiból előtűnő új államok szociális és gazdasági problémáival való foglalkozásban is megmutatkozik. A szovjet kormánynak N.Sz. HRUSCSOV által az ENSZ 1960. évi közgyűlésén előterjesztett javaslatát a gyarmati rendszer azonnali végleges felszámolásáról elfogadta - bár lényegesen enyhített formában - a Közgyűlés. A Délafrikai Unió és Portugália gyarmattartó és elnyomó politikájának nyílt elítélése és számos egyéb közgyűlési határozat mutatja, hogy az ENSZ nem zárkozhatsz el a gyarmati kérdés felszámolása előtt, bármennyire is ellenkezik ez a tőkés nagyhatalmak törekvéseivel.

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa 1961. augusztusában határozatot hozott egy széleskörű nemzetközi konferencia összehívására. A konferencia célja megvizsgálni a tudomány és a technika legújabb vívmányait a fejlődésben lévő államok érdekében történő felhasználásuk szempontjából, elemezni a tudomány és technika eredményeinek alkalmazása nyomán az érintett államok gazdasági és társadalmi fejlődésére vonatkozó következményeket, kijelölni a fejlődésben lévő államok számára különösen fontos tudományos kutatások irányait, vagyis mindent összefoglalva elősegíteni az említett országok gazdasági és kulturális felemelkedését.

A konferencia feladatát tehát ilyen módon egy tudományos helyzetkép felvázolásában és a jövő fejlődésének körvonalazásában szabta meg a Gazdasági és Szociális Tanács. A feladat keretében meg kellett vizsgálni többek között a nemzetközi gazdasági és kulturális kapcsolatok szerepét, jelentőségét és távlatait. Ennek révén került a konferencia napirendjére a dokumentáció, illetve szélesebb értelemben a tudományos és műszaki tájékoztatás.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, röviden érintünk a konferenciáról szóló tájékoztatással és a konferencia anyagainak dokumentációjával összefüggő néhány kérdést, megvilágítva ezáltal bizonyos oldalról a kongresszusok és konferenciák dokumentációjának néhány időszerű problémáját. Igaz, hogy a konferencia - elsősorban méreteinél és tárgyának kiterjedésénél, továbbá résztvevőinek jellegénél fogva - lényegesen eltér a szokásos nemzeti és nemzetközi összejövetelektől. Különleges jellege ellenére is több olyan sajátossága nyilvánult meg, amely általában jellemzi a korunk nemzetközi tudományos és kulturális kapcsolataiban egyre hatalmasabb szerepet játszó kongresszusokat és konferenciákat.

2 A konferencia anyagainak dokumentációja

A konferenciával kapcsolatban kétféle tájékoztatási szükséglet merül fel. Gondoskodni kell egyrészt arról, hogy a konferencia résztvevői megfelelő tájékoztatást kapjanak a konferencia anyagairól, másrészt pedig arról, hogy a konferencia anyagairól és a konferenciáról a tudományos és szakmai közvélemény is részletes tájékoztatást nyerjen.

Az első feladat, vagyis a konferencia résztvevőinek tájékoztatása egyáltalában nem oldható meg könnyen, még kisebb méretű konferenciáknál sem, hát még esetünkben, amikor csaknem 1600 résztvevőt kellett több mint 1800 tanulmányról tájékoztatni /1. táblázat/.

Az utóbbi években egyre inkább elterjedt az a gyakorlat, hogy a konferenciára benyújtott, a konferencia szervezői által elfogadott és előzetes formában kiadott tanulmányokról összefoglaló szemléket készítenek megfelelő csoportosításban. Ezek a szemlék szolgálnak a résztvevők tájékoztatására, a konferencia ülésének vezérfonalául. Esetünkben is ez bizonyult az egyetlen lehetséges módszernek, amelynek korlátaira az alábbiakban mutatunk rá.

1/ Magyarországot 21 tagu kormányküldöttség képviselte BOGNÁR József egyetemi tanár, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke vezetésével.

Két alapvető probléma vetődött fel ezzel kapcsolatban: a szemlék szerkesztése és kidolgozása, továbbá a konferencia anyagainak helyes csoportosítása, osztályozása.

2.1 A konferencia anyagairól készült összefoglaló szemlék

Szakirodalmi szemlék készítése a dokumentáció egyik fontos ága, amelyben - különösen az utóbbi néhány évben - széleskörű tapasztalatok gyűltek össze mind a szocialista, mind a tőkés dokumentáció gyakorlatában. A szemléknek ki kell elégíteniük meghatározott tartalmi és formai követelményeket, különben nem eléggé hatékonyak és nem érik el céljukat, ami konferenciákra készülő szemlék esetében nemcsak a résztvevők általános tájékoztatására terjed ki, hanem a konferencia üléseinek tartalmi irányítására is.

Konferenciákra összesen 97 összefoglaló szemlét /General Report/ készített a konferencia titkársága, és ezeket a konferencia főtitkárnak ellenjegyzésével publikálták. A szemléket két csoportra oszthatjuk. Készültek egyrészt szemlék arra a 12 nagy szakterületre, amelyre a konferencia tematikáját és összes anyagait felbontották /1. és 2. táblázat/. Ezek elvben kiterjeszkedtek az érintett szakterületekre tartozó összes tanulmányokra, és a szekció általános ülésének /General Session/ alapjául szolgáltak. Ezenkívül összeállítottak 84 további szemlét, amelyek már csupán egy-egy szűkebb szakterületet érintő tanulmányokat dolgoztak fel az alszekció-ülések /Special Sessions, Combined Sessions, Joint Sessions/ számára.

A szemlék nagyon változó minőségűek voltak. Készültek olyanok, amelyek nem nyújtottak egyebet az olvasónak, mint a szakterületre tartozó tanulmányoknak - többnyire elég hézagos - vázlatos ismertetését. Az igényesebb szemlék viszont a szekció vagy alszekció tematikájának szerkezete szerint összefoglalták a tárgykörhöz tartozó tanulmányok megállapításait és gondolatait. Különösen kiemelkedő volt éppen a nemzetközi tudományos és gazdasági együttműködési szekcióba /J. szekció/ sorolt tanulmányok, köztük a dokumentációval foglalkozó tanulmányok feldolgozása, ami jelentősen megkönnyítette a résztvevők tájékozódását és az ülések lefolyását. Hasonló jellegű szemle készült a D. szekció, vagy az A. szekció részére is, bár az utóbbi színvonalát és használhatóságát befolyásolta, hogy a természeti erőforrások és kiaknázásuk szerteágazó problémáit mindössze 7 1/2 gépirásos oldalon aligha lehet megnyugtatóan összefoglalni. Néhány szemle azonban függetlenül magától a tanulmányoktól és azokra való hivatkozás nélkül foglalta össze a tematikához tartozó főbb problémákat /pl. I. szekció stb./. Az általános ülés vitájának irányítására csupán az A., C. és G. szekciókhoz készült szemlék tettek határozott javaslatot.

Valamivel konkrétabbak, de színvonalban, szerkezetben és irányítókézségben hasonlóképpen rendkívül változatosak voltak az alszekció-ülésekre előkészített szemlék.

Anélkül, hogy tovább részleteznők a szemlék értékelését, már az

A RÉSZTVEVŐK ÉS A TANULMÁNYOK MEGOSZTLÁSA ORSZÁGOK ÉS SZEKCIÓK SZERINT

Sor- szám	Állam	A kül- döt- ség létszám száma	Beművelt és elfogadott tanulmányok száma													Öss- se- sen
			A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
			Törz- ségi erő- for- rások	Mun- ka- erő	Mesé- ka- gasda- ság	Ipar- ka- gasda- fej- lesztés	Köszle- kedés fej- lesztés	Egész- ségi segély elő- készítés	Urban- izáció elő- készítés	Együtt- működés elő- készítés	Együtt- működés elő- készítés	Együtt- működés elő- készítés	Együtt- működés elő- készítés	Együtt- működés elő- készítés		
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	
1.	Szocialista államok összesen	161	36	12	54	33	11	26	14	23	9	15	18	2	253	
1.1	Albánia	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
.2	Bjelorusz SzSzK	4	2	1	6	3	1	1	1	2	1	1	-	1	20	
.3	Bulgária	10	1	-	12	1	-	1	2	2	-	1	-	-	20	
.4	Csehszlovákia	22	2	-	1	4	-	5	-	3	1	1	1	-	18	
.5	Jugoszlávia	20	3	2	3	2	1	-	1	1	1	-	2	-	16	
.6	Kuba	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
.7	Lengyelország	17	2	-	2	2	1	-	1	2	-	-	-	-	10	
.8	Magyarország	21	6	-	3	3	-	2	1	1	-	-	2	1	19	
.9	Mongólia	5	-	-	2	1	-	1	-	-	-	3	-	-	7	
.10	Románia	15	4	3	5	3	-	3	-	1	1	1	1	-	22	
.11	Szovjetunió	38	13	6	14	11	7	8	8	7	3	8	10	-	95	
.12	Ukrán SzSzK	5	3	-	6	3	1	5	-	4	2	-	2	-	26	

2.	Fejlesztés történő államok összesen	923	174	39	209	101	66	59	31	45	25	50	40	56	895
.2.1	Anglia	149	20	2	29	22	9	8	2	-	1	8	2	9	112
.2	Ausztrália	22	15	-	30	9	9	1	-	-	4	3	-	12	83
.3	Ausztria	7	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
.4	Belgium	35	7	-	10	2	-	-	1	3	-	6	-	1	30
.5	Dánia	12	1	-	4	-	1	1	-	-	-	-	-	-	7
.6	Délafrikai Unió	7	8	-	10	2	-	1	-	-	2	-	-	2	25
.7	Egyesült Államok	107	23	6	23	13	9	13	9	12	5	8	9	7	137
.8	Finnország	6	4	2	5	4	-	3	1	1	-	1	1	-	22
.9	Franciaország	268	26	14	18	26	15	12	8	18	7	11	10	12	177
.10	Görögország	7	1	1	-	-	-	-	3	1	-	-	1	-	7
.11	Hollandia	20	4	2	6	-	1	2	-	1	-	2	1	-	19
.12	Irország	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.13	Japán	15	6	1	12	1	8	4	-	-	2	1	5	2	42
.14	Kanada	21	3	2	15	6	-	1	1	-	-	1	-	-	29
.15	Luxemburg	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.16	Német Szöv. Köztárs.	32	4	2	1	1	7	-	-	2	-	1	-	5	23
.17	Norvégia	8	-	-	1	2	1	1	-	1	-	-	-	-	6
.18	Olaszország	79	24	1	10	3	1	5	-	-	1	5	5	-	55
.19	Portugália	18	4	1	7	3	-	1	5	2	-	1	1	1	26
.20	Spanyolország	27	6	2	9	2	2	1	-	2	1	1	1	1	27
.21	Svédország	45	2	-	5	-	1	-	-	-	-	-	1	4	13
.22	Svédország	12	4	2	7	5	-	2	1	-	2	1	-	1	25
.23	Törökország	8	8	-	1	-	2	1	-	1	-	-	1	-	14
.24	Új Zéland	5	2	-	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-	8
.25	Vatikán	9	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	2	-	5

.23	Kösesepärlkal Kóstáras.	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
.24	Kuwait	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.25	laosx	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.26	Libanon	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
.27	Libéria	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
.28	Maláj Kóstárasaság	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
.29	Malgas Kóstárasaság	3	1	1	11	-	-	1	-	2	1	-	-	17
.30	Malí	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
.31	Marokkó	5	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2
.32	Neureidánia	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.33	Nepal	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.34	Niger	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.35	Nigéria	6	6	1	13	1	1	3	1	-	-	2	-	28
.36	Pakisztán	7	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3
.37	Ruanda	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.38	Sierra Leone	2	1	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	5
.39	Szand Arabia	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.40	Senegál	8	4	1	24	3	-	5	-	-	1	-	-	36
.41	Szíria	-	1	-	3	1	-	-	1	-	-	-	-	6
.42	Szudán	3	-	-	3	4	1	-	-	-	-	-	-	8
.43	Tajvan	11	1	-	26	-	2	2	-	-	-	1	-	33
.44	Tenganyika	2	1	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
.45	Thaiföld	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.46	Tunisia	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
.47	Uganda	2	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2

1. táblázat, folytatás

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p
4.	Közp- és Délamerikai fejlesztő államok	81	32	5	42	21	6	14	3	6	3	9	17	7	165
4.1	Argentina	22	2	-	3	5	-	2	2	4	-	1	2	2	23
.2	Bolivia	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.3	Brasília	19	6	2	16	6	1	6	-	-	1	5	7	-	50
.4	Chile	4	7	-	6	-	1	1	-	1	-	-	2	-	18
.5	Costa Rica	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.6	Dominikai Köztársaság	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.7	Ecuador	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
.8	Guatemala	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.9	Jamaica	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
.10	Kolumbia	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2
.11	Mexikó	6	16	3	1	8	4	4	-	1	1	2	3	5	48
.12	Nicaragua	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.13	Panama	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.14	Peru	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
.15	Trinidad és Tobago	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
.16	Uruguay	2	-	-	10	1	-	-	-	-	-	-	2	-	13
.17	Venezuela	10	-	-	3	1	-	-	-	-	1	-	1	-	6
5.	Nemzetközi szervezetek	181	18	6	18	4	3	6	1	5	4	8	3	5	81
1-5.	Mindösszesen	1585	317	76	517	195	108	146	62	96	52	91	99	78	1837

előzőkből is megállapítható, hogy a kitűzött célt, - a résztvevők tájékoztatását és az ülések előkészítését - nem tudta teljes mértékben elérni ezzel az eszközzel a konferencia titkársága. Az előkészítés hiányosságaiba kétségtelenül erősen belejátszott a rendelkezésre álló idő rövid volta, ami általánosan jellemez minden hasonló jellegű országos vagy nemzetközi rendezvényt.

Nem lesz azonban könnyű feladat a konferencia anyagainak későbbi közzététele sem, nemcsak az előzetesen kiadott konferenciaanyagok sajtó alá rendezésének nehézségei miatt, hanem már amiatt sem, mert a konferencia 97 szakmai ülésén hozzávetőleges becslés szerint mintegy 2000 felszólalás vagy hozzászólás hangzott el. A konferencia titkársága nagy gondot fordított arra, hogy a felszólalások és hozzászólások szövegét azonnal rögzítse az érdekelt felszólalók helyszíni közreműködésével. Az elhangzott szavak 24 órán belül már nyers gépi szövegben várták a felszólalót, aki a titkárságnak az ülésen résztvevő felelős tudományos munkatársával közösen végleges formába öntötte a szöveget.

Bármekkora erőfeszítéseket tett és tesz is az ENSZ a konferencia anyagainak előkészítésével és kiadásával kapcsolatban, nem mozdítja elő a konferencia hatékonyságát, hogy a szaksajtó hazánkban és külföldön egyaránt alig - vagy nagyon keveset - foglalkozik a konferenciával és anyagaival. Igaz ugyan, hogy a konferencia anyagai között sok olyat is találunk, ami gondosabb rostálás esetén aligha kerülhetett volna nemzetközi forum elé. Mindamelllett sok értékes és érdekes tanulmány is szerepelt napirenden, amelyek érdemtelenül lapfangnak az észrevétlenség homályában, ha csak nem ismertettjük tartalmukat - vagy legalábbis címüket - a szakterületen dolgozó szakemberekkel.

2.2 A konferencia anyagainak tematikai osztályozása

A konferencia anyagait a következő fő szakterületek szerint csoportosították:

- A. Természeti erőforrások**
- B. A munkaerő**
- C. Mezőgazdaság**
- D. Iparfejlesztés, iparosítás**
- E. Közlekedés**
- F. Közegészségügy és élelmezés**
- G. A területfejlesztés és urbanizáció társadalmi kérdései**
- H. A gazdasági fejlesztés szervezése és tervezése**
- I. A tudánypolitika és a műszaki fejlesztési politika szervezése és tervezése**
- J. A nemzetközi gazdasági és kulturális együttműködés**

K. A tudományos és műszaki személyzet kiképzése

L. Távközlés, híradástechnika

A fenti osztályozási vázat, amelyet természetesen már a konferencia szervezésének legelső szakaszában rögzíteni kellett, számtalan további alosztás egészítette ki, amelyek felsorolásától helyszűke miatt el kell tekintenünk, bár rendkívül érdekes volna a teljes osztályozási rendszer feldolgozása osztályozáselméleti és -technikai szempontból.

A főcsoportok áttanulmányozásából, különösen pedig az alosztások rendszerének áttanulmányozásából, továbbá a konferenciára benyújtott tanulmányok tartalmi elemzéséből kitűnik, hogy a konferencia anyagának osztályozási rendszere súlyos fogyatékokban szenvedett.

A kisebbik baj az volt, hogy az előre kidolgozott osztályozási vázat egyenlőtlenül töltötték ki a beérkező tanulmányok /2. táblázat/. Voltak szakterületek, amelyek nagyon csekély visszhangot keltettek a nemzetközi közvéleményben, más szakok iránt viszont a vártnál nagyobb érdeklődés nyilvánult meg. Ennek következtében szükségessé vált az osztályozási rendszerben eredetileg különálló szakterületeknek összevonása, a benyújtott tanulmányok összevont kezelése, az összefoglaló szemléknek módosított formában való rendszerezése, végül pedig a konferencia üléseinek a változott helyzethez való alkalmazkodása.

A súlyosabb problémát azonban nem ez a körülmény, hanem az jelentette, hogy az osztályozás már eredeti formájában sem volt eléggé diszkriminatív, nagyon sok párhuzamosságot tartalmazott, nem tette lehetővé a kijelölt tárgykörök és a beérkező tanulmányok pontos tematikai elhatárolását, ennek következtében pedig a konferencia egyes ülései tematikájának pontos körvonalazását.

Példaként megemlíthetjük, hogy az energiagazdálkodási kérdéseket az A. szekcióba sorolták, noha az idevágó kérdések természetesen nagy sulyal jelentkeztek pl. az iparfejlesztéssel foglalkozó D. és a gazdaságfejlesztés és gazdasági tervezés általános kérdéseit tárgyaló H. szekcióban is. Az energiaszükséglet és - ebből kiindulva - az energiagazdálkodás tervezési kérdései az A. szekcióban kaptak helyet, míg a gazdasági tervezést a H. szekcióban akarták tömöríteni. A dokumentáció a J. szekcióba tartozott, azonban a dokumentációval kapcsolatos lényeges kérdések felvetődtek pl. a D., K. és L. szekciókban is.

A párhuzamosságok és átfedések kiküszöbölésére nem volt mód, az összefoglaló szemlék sem voltak képesek e nehézségek áthidalására. Ehhez legalábbis egy - az összes tanulmányokra kiterjedő - nagyon részletes tárgymutatót kellett volna összeállítani, ami az anyagok nagy terjedelmét ismerve, nem csekély feladat. Ennek hiányában viszont nagyon sokat veszített hatékonyságából a konferencia.

Az anyagok osztályozásával és dokumentációs feldolgozásával nemcsak konferenciánkon, hanem más kisebb-nagyobb nemzetközi és or-

AZ ULÉSEK ÉS AZ ULÉSEK NAPIRENDJÉRE TŰZÖTT ANYAGOK MEGOSZLÁSA SZEKCIÓK SZERINT

A szekció Jele		Általános ulések ^{1/}		Alszekció-ulések ^{2/}		Összes ulések	
		napirendjére tűzött tanulmányok száma	száma	napirendjére tűzött tanulmányok száma	száma	napirendjére tűzött tanulmányok száma	száma
A.	Természeti erőforrások	1	15	13	302	23,2	317
B.	A munkaerő	1	13	6 ^{3/}	63	10,5	76
C.	Mezőgazdaság	1	15	16	502	31,4	517
D.	Iparfejlesztés, iparosítás	1	14	10 ^{4/}	181	18,1	195
E.	Közületkezés	2 ^{5/}	8	6	100	16,7	108
F.	Közegészségügy, élelmezés	1	12	8	134	16,7	146
G.	A területfejlesztés és urbanizáció társadalmi kérdései	1	16	3	46	15,3	62
H.	A gazdasági fejlesztés szervezése és tervezése	1	15	6	81	13,5	96
I.	Tudománypolitika és műszaki fejlesztési politika	1	17	2	35	17,5	52
J.	Nemzetközi gazdasági és kulturális együttműködés	1	14	5 ^{4/}	77	15,4	91
K.	Tudományos és műszaki személyzet kiképzése	1	15	5 ^{3/6/}	84	16,8	99
L.	Távoktatás, híradástechnika	2 ^{5/}	16	4 ^{6/}	62	15,5	78
Összesen:		13 ^{7/}	170	84 ^{7/}	1667	19,8	1837
							18,9

1/ General Sessions. - 2/ Special Sessions, Combined Sessions, Joint Sessions. - 3/ Ebből körsz. E.-K. alszekció-ulés: A szakmabarszükséglet tervezése. - 4/ Ebből körsz. D.-J. alszekció-ulés: Nemzetközi szabványozás. - 5/ Ebből körsz. E.-L. alszekció-ulés: Közületkezési és hirtökölési és hirtökölési személyzet kiképzése. - 6/ Ebből körsz. K.-L. alszekció-ulés: A hirtökölés mint oktatási eszköz a fejlődésben lévő országokban. - 7/ A körsz. szekció- és alszekció-ulések egy-szeri szabványozásával. - 8/ A szekcióba eredetileg besorolt tanulmányok száma.

számos konferencián is súlyos bajok vannak. Az a széles körben elterjedt - és nézetünk szerint nem megalapozott - vélemény, hogy a konferenciák általánosságban nem tulzottan eredményesek, részben az említett nehézségekben találhatják objektív magyarázatukat. Kitűnik tehát, mekkora jelentőségük van a konferenciák megfelelő dokumentációjának nemcsak a konferenciák anyagainak utólagos feldolgozása, hanem közvetlenül a konferencia eredményességének szempontjából is.

3 A tudományos és műszaki tájékoztatás kérdései a konferencia napirendjén

Az előzőkből kitűnően gyakran szerepelt a konferencián az egyik szekcióba utalt kérdés valamely másik szekció ülésének programján is. A dokumentáció, illetve a tájékoztatás egyes kérdései sem kerülhetek el sorsukat, amint arról a következő vázlatos összefoglalás képet nyújt. Ennek keretében ismertetjük a különféle összefoglaló szemlék és néhány - nem a dokumentációs alszekcióba besorolt - tanulmány dokumentációs vonatkozású megállapításait, majd röviden ismertetjük a dokumentációs alszekció napirendjére tűzött érdekesebb tanulmányokat. A fejlődésben lévő országok legfőbb tájékoztatásiügyi problémáinak érintése után az általunk említett dokumentumok bibliográfiája zárja le tanulmányunkat.

3.1 A dokumentáció az összefoglaló szemlék és a különféle alszekciókba utalt tanulmányok tükrében

A nigériai S.O. AWOKOYA által a titkárság tudományos személyzete részéről a J. szekció számára kidolgozott kiváló összefoglaló szemlék több helyen is érintik a tájékoztatás kérdéseit. Az egész szekció anyagát összefoglaló GR.54/J/ kitér a nemzetközi együttműködés általános kérdéseinek összefoglalása során a tudomány és a technika exponenciális ütemű fejlődésére; ez világszerte felkeltette a szükségletet tájékoztatási szervek, dokumentációs intézmények létesítése iránt, amelyeknek fontos szerepük van a tudomány, a termelés és az oktatás fejlesztésében. Az ENSZ szervezetei közül főként az UNESCO foglalkozott a dokumentáció kérdéseivel, ez azonban távolról sem elegendő. Sokkal nagyobb erőfeszítéseket kell tenni az ENSZ-nek, más nemzetközi szervezeteknek és az egyes államoknak, hogy kialakítsák szerepüket a világon a tudományos és műszaki tájékoztatás megfelelő színvonalát, egyaránt átfogva a fejlett és a fejlődésben lévő államokat. Az UNESCO tervei között szerepel több nemzetközi értekezlet összehívása 1963-1964-ben, amelyeken résztvennének az ENSZ szervezeteinek, a nemzetközi tudományos szövetségeknek, állami és magán dokumentációs intézményeknek, különféle szakmai szervezeteknek, továbbá szakfolyóiratok és referáló folyóiratok szerkesztősegeinek képviselői. Az értekezleteken meg akarják vitatni a dokumentáció jelenlegi helyzetét és a tájékoztatás javítása érdekében szükséges intézkedéseket, különösen a következők tekintetében: primer tudományos szakirodalom kiadása, referáló és indexelő szolgálatok, fordításügy és a tudományos terminológiák, gépi irodalomkutatás, kongresszusok és konferenciák anyagainak dokumentációja /J/65/.

A termelési eljárások fejlődését előmozdító és hátráltató tényezőkkel foglalkozó alszekció a fejlődésben betöltött szerepe szempontjából érintette a tájékoztatást /GR.38/J//, a nemzetközi tudományos együttműködés kérdéseit tárgyaló alszekció pedig számbavette a nemzetközi - különösen az európai - tudományos szervezetek tájékoztatási tevékenységét és az afrikai államok idevágó terveit és elgondolásait /GR.45/J//. Hangsúlyozták, hogy a tudományos és technikai eredmények és tapasztalatok hasznosításához elengedhetetlen - már csak a publikációk számának hatalmas évi emelkedése és nagy növekedési rátája miatt is - a jól szervezett nemzetközi együttműködés /J/88//. 3 millióra becsülhető az évente megjelenő tudományos publikációk száma, amelyek dokumentációjára fejlett intézmények léteznek Angliában, Belgiumban, az Egyesült Államokban, Franciaországban, Németországban, a Szovjetunióban; új tájékoztatási intézmények létesültek az utóbbi években az UNESCO közreműködésével az Egyesült Arab Köztársaságban /J/32/, Indiában /J/59/, Pakisztánban /J/88/, Braziliában /J/28/ és más latin-amerikai államokban /J/27/. Az egyik legsürgősebb feladat kielégíteni a Szaharától délre fekvő afrikai területek tájékoztatási szükségleteit egy tudományos tájékoztatási központ felállításával.

A technikai és tudományos fejlődés ösztönző tényezőjének számbavétele során több tanulmány figyelmet fordít a könyvkiadásra, a megfelelő színvonalu ismeretterjesztő és szakkönyvek, brosurák stb. megjelentetésére /J/30, 40, 90/, a könyvtárak szerepére /J/90/, továbbá a szakmai tájékoztatás rendszerének nagy jelentőségére a mezőgazdaság vonatkozásában /J/40/.

Az egyes nemzeti szervek nemzetközi együttműködésének fejlesztése felmeríthetetlen szolgálatot tehet az emberiségnek. Kisebb méretekben megvalósult nemzetközi együttműködésről tájékoztat /J/34/, midőn ismerteti a nyugat-európai országokban szervezett országos termelékenységi intézetek együttműködését. Az együttműködés kiterjedhetne a nemzeti és nemzetközi tájékoztatási intézmények szervezeti összefogására is /GR.45/J//.

A bevált munkamódszerek, termelési és termelésszervezési eljárások elterjesztésének jelentőségét - különösen a kisebb vállalatok szempontjából - kiemelte az üzemszervezés és vezetés kérdéseivel foglalkozó alszekció is. /GR.14/B//.

A tudományos és műszaki tájékoztatás kérdéseit tárgyaló alszekció anyagait a GR.19/J/ foglalta össze, amelynek részletes ismertetése helyett a következő fejezetben az alszekció körébe utalt érdekesebb tanulmányokat mutatjuk be.

A kutatási eredményekről szóló tájékoztatás egyre növekvő szerepét emeli ki a tudománypolitika tervezésében szerepet játszó egyes speciális kérdésekkel foglalkozó alszekció /GR.53/I//. Hangsúlyozzák, hogy a tudományos szakfolyóiratok szükséges, de korántsem elégséges eszközei a kutatási eredmények gyakorlati hasznosításának. A tudomány és a technika legújabb vívmányainak ipari alkalmazásához szükség van szaklapokon kívül a napisajtó, brosurák, prospektusok és egyéb - ingyenesen szolgáltatandó - kiadványok széleskörű terjesztésére.

tésére ipari vezetők és mérnökök köreiben, akár tájékoztatási szervek útján, akár közvetlenül, akár adandó alkalmakkor /előadások, konferenciák stb./, akár azoktól függetlenül. Nagy segítséget nyújthatnak új eljárások és módszerek realizálásához a műszaki kiállítások, filmek, a rádió és a televízió.

A kutatási politikával és a kutatástervezéssel foglalkozó alszekció olyan módon emlékezik meg a tájékoztatási szervek jelentőségéről, hogy be kell illeszkedniük egy jól szervezett országos rendszerbe, amelybe beletartoznak a tudományfejlesztésben közvetlenül érdekelt összes tudományos intézmények, kutatóintézetek, egyetemek stb. /GR. 42/I//.

Ezekhez a gondolatokhoz kapcsolódik egy nagyon fontos - és általában világszerte megoldatlan - kérdés, nevezetesen a tervezett és a folyó kutatásokról szóló tájékoztatás, amelynek nemzeti és nemzetközi síkon való megszervezését sürgeti N. PESONEN, a finn Állami Egészségügyi Hivatal vezérigazgatója /J/29/. Bár, véleménye szerint, várható, hogy egyes tudósok és kutatók prioritásukat féltik a haza vagy nemzetközi intézmény számára kutatásaikról nyújtott tájékoztatástól, túlnyomó többségük be fogja látni, hogy éppen a központi nyilvántartás igazolhatja legbiztosabban prioritásukat.

A fejlődésben lévő országok számára kétségtelenül nagy problémát jelent a nemzetközi érintkezésben a nyelvi kérdés, mint ahogy - megfordítva - a nemzetközi távközlés terén is egyre sürgetőbb a nem latin írásjelű szövegek és a megfelelő nyelvű beszédsszövegek továbbításával kapcsolatos műszaki kérdések tisztázása. A GR.51/L/ jelű szemle az arab nyelvet említi ezzel kapcsolatban. Vannak viszont olyan vélemények is, hogy a kis nemzetek mondjanak le arról, hogy nemzeti nyelvüket használják a nemzetközi forgalomban, ehelyett elégedjenek meg valamely világnyelv használatával. E kérdéskomplexummal kapcsolatban vetődik fel a gépi fordítás várható szerepe és jelentősége /GR.52/L/, illetve L/45/.

Felmerült a kis nyelvek problémája a K. és L. szekciók közös alszekció-ülésén is. A sok nemzeti nyelv, amelyeket - néhány világnyelvtől eltekintve - általában kevés ember beszél, nagy nehézségeket okoz a nemzetközi tudományos és kulturális érintkezésben. E nyelvek nagyrésze nem elég fejlett ahhoz, hogy árnyaltan kifejezze a modern technika és termelés komplex fogalmait. Ez a körülmény a vizuális távközlési és hírközlési eszközök fontosságát támasztja alá a tudományos és műszaki tájékoztatásban /GR.39/K//.

3.2 A dokumentációs alszekció körébe utalt tanulmányok

A dokumentációval foglalkozó alszekcióba 22 tanulmányt utalt a konferencia titkársága. Ezek tematikája és színvonala elég változatos volt. A 22 tanulmány közül 14 származik fejlett kapitalista országból, 4 fejlődésben lévő - de a fejlettségnek viszonylag magasabb fokán álló - országból /Brazília, Egyesült Arab Köztársaság, India, Mexikó/, 2 nemzetközi szervezettől /UNESCO/ és csupán 1 - Csehszlo-

vákia - képviseli a szocialista államokat. A fejlett kapitalista országok közül Anglia egymagában 4, Olaszország 3, Belgium és Franciaország 2-2, Hollandia, Finnország és Portugália pedig 1-1 tanulmányt küldött be.

Színvonalas összefoglalást nyújtott a fejlődésben lévő országok dokumentációs problémáiról A.A.SABET, az EAK Tudományos Tanácsának munkatársa, aki régebben a dokumentáció terén működött /J/32/. A kairói Dokumentációs Központ kiépítése során szerzett tapasztalatok szerint kétféle intézménytípus szervezését ajánlja a fejlődésben lévő országok számára: egy országos dokumentációs központ és szakmai dokumentációs központok létesítését. Az országos központ rendeltetése egyrészt széleskörű tájékoztatás a külföldi és belföldi szakirodalomról, bibliográfiai tevékenység kifejtése, központi jellegű nyilvántartási feladatok ellátása /pl. központi katalógusok vezetése/, a bibliográfiai munka országos koordinálása, a nemzeti könyvtár feladatainak ellátása, végül pedig nemzetközi kapcsolatok kiépítése és fejlesztése.

A szakkönyvtári és dokumentációs funkciókat betöltő szakmai dokumentációs központok szorosan együttműködnek egymással és az országos központtal. Különleges jelentőségük van ezeknek az intézményeknek azokban az országokban, ahol államosításokra sor kerül, így pl. az EAK-ban is.

A dokumentáció szervezési és módszertani problémái között kiemeli - a személyzet, az oktatás, az anyagi ellátás, a korszerű technikai felszerelés kérdésein és a nyelvi kérdéseken kívül - a folyóiratkiadás jelenlegi rendszerének tarthatatlanságát, hivatkozva BERNAL professzor erre vonatkozó közismert megállapításaira és elgondolásaira. Ennek kapcsán lánczát tör a dokumentáció erős centralizálása mellett, mégpedig nemzeti és nemzetközi vonatkozásokban egyaránt.

Az országos dokumentációs intézmények szerepéről szólt D.J.MALTHA érdekes tanulmánya /J/20/. A wageningeni /Hollandia/ Centre for Agricultural Publications and Documentation /Mezőgazdasági Dokumentációs Központ/ igazgatója részletesen foglalkozik az országos és a szakmai dokumentációs intézmények feladataival, elemzi a gépesített és a szokványos dokumentációs rendszerek előnyeit és hátrányait, megállapítja, hogy a fejlődésben lévő országok számára a gépesítés aligha jöhet számításba, majd kifejti - a vezetése alatt álló intézmény vázlatos ismertetése után - a dokumentációs központok jelentőségét tudományos kutatók, mérnökök és a termelés számára, végül pedig a dokumentáció hatékonyságának kérdésével foglalkozik a centralizálás vagy decentralizálás tükrében. Összefoglaló javaslatokat közöl az országos és a nemzetközi dokumentáció megjavítására. Ezek szerint országos és szakmai dokumentációs központokat kell létesíteni minden országban. Az országos központ feladata a szakmai központok működésének összehangolása. A megfelelő külföldi testvérintézményekkel való kapcsolat kiépítése és a dokumentációs anyagok cseréje mindegyik dokumentációs intézménynek sajátos feladata. Az országos központok nagy segítséget nyújthatnak a nemzetközi referáló szolgálatoknak a hazai szakirodalom referálásával. Nagy szerepük van a szakkönyvtáraknak és a dokumentációs intézményeknek a nemzetközi kiadványcseré-

ben. Gondoskodni kell kutatóintézetek nemzetközi jegyzékeinek kiadásáról, feltüntetve az egyes intézetek kutatási programját. Célszerű volna rendszeresen kiadni annotált nemzeti szakbibliográfiákat a tudomány és a technika különféle területeiről. Országos és nemzetközi tanfolyamokat kell szervezni dokumentációs szakemberek oktatására. Nagy figyelmet kell fordítani a tudományos kiadványok megjelenési formájára, az idevágó szabványok és egyéb előírások betartására, mert ez lényegesen befolyásolja a dokumentáció minden munkamenetét.

Rendkívül érdekes - a tájékoztatás szélesebb területét érintő - ismertetést közöl H.E. BECKETT azokról az Angliában alkalmazott módszerekről, amelyekkel az önálló kutatásra képtelen vagy szubjektív okokból még meg nem érett, kisebb vállalatok tájékoztatási szükségleteit kielégítik /J/26/. Rámutat arra, hogy az említett vállalatok esetében nem is a megfelelő szintű tudományos és műszaki tájékoztatás megszervezése a nehéz probléma, hanem a tájékoztatás révén szerzett új ismereteknek a műszaki fejlesztésben és a termelésben való gyakorlati alkalmazása. Számos felmérés megállapításai szerint a leghatékonyabb eszköz kisebb vállalatoknak új tudományos és technikai vívmányokkal és tapasztalatokkal való megismertetésére a személyes érintkezés. Ezt a sajátos tapasztalatot használják fel Angliában az állam által támogatott kutatási központok /research associations/ a kisebb vállalatok tájékoztatási szükségleteinek kielégítésére.

A különféle iparágakban működő központok szakemberei rendszeresen felkeresik a szakterület kisebb vállalatait. Ezen a rendkívül fontos közvetlen szóbeli tájékoztatáson kívül kialakították az írásbeli tájékoztatás speciális - nem elsősorban a tudományos dolgozókhoz szóló - formáit is, mint pl. a The New Scientist című lapban közölt népszerűsítő cikkek stb. 1959. óta külön keretet bocsát a Department of Scientific and Industrial Research /Állami Tudományos és Ipari Kutatási Központ/ a szakmai kutatási központok rendelkezésére abból a célból, hogy a kutatási és fejlesztési eredmények gyakorlati hasznosítását a vállalatoknak bemutassák. A Gépipari Kutatási Központ például guruló laboratóriumot mutat be helyszínen az iparvállalatoknak. Ebben három szakember ismerteti a fémek alakítására szolgáló legkorszerűbb - és az adott vállalat céljainak legjobban megfelelő - módszereket. Egy-egy bemutató 2-3 napig tart. Működésének első 7 hónapja alatt 40 vállalatot látogatott meg a guruló laboratórium, ezek közül 23 átvett valamely bemutatott technológiai eljárást. Hasonló módszereket honosítottak meg 12 másik iparágban is /kerámiai ipar, papíripar stb./.

A helyszíni bemutatókon kívül ismertető előadások tartásáról is gondoskodnak a központok. Ezen eszközök igénybevétele nélkül aligha lehet remélni új technológiai eljárások bevezetését. Hat kutatási szövetség tanfolyamokat rendez saját központi laboratóriumaiban az érdekelte vállalatok dolgozói számára. Ezáltal nemcsak meghatározott tudományos és műszaki ismeretek és tapasztalatok terjesztését segítik elő, hanem a központ és a vállalatok közötti személyes kapcsolatok elmélyülését is. Más kutatási központok arra vállalkoznak, hogy a jelenleg alkalmazott eljárásokkal egyidőben, párhuzamosan bevezetik a korszerűbb eljárásokat az érintett vállalatokban. Ilyen módon közvetlenül érzékelhetővé válik mindenki számára az új eljárás fölénye.

A kutatási központok tájékoztatási tevékenységét kiegészítik területi tájékoztatási központok, amelyek már 9 ipari körzetben működnek. Ezen intézmények műszaki személyzete egy-egy központban évente mintegy 250 kérdésre nyújt választ, amelyek a körzetbe tartozó vállalatok meglátogatása alkalmából merültek fel. A központok személyzete igénybeveszi munkája során a meglévő tájékoztatási intézményeket /helyi könyvtárak, szakkönyvtárak, műszaki tanintézetek stb./.

Szinronizált beszámolót állított össze Th. SCRIVENOR, az angol Commonwealth Agricultural Bureau /Birodalmi Mezőgazdasági Hivatal/ igazgatója az intézet dokumentációs tevékenységéről /J/13//. A mezőgazdasági dokumentáció nemzetközi jelentőségének kifejtése után taglalja a dokumentációs feldolgozások, főként a kivonatok és a szemlék készítésével összefüggő kérdéseket, majd az osztályozás, az információátvitel és az irodalomkutatás kérdéseit, mégpedig az intézet tapasztalataiból, másrészt pedig a fejlett kutatási központoktól távol lévő kutató vagy szakember szempontjaiból kiindulva. A szokványos referáló lapok és tárgymutatók mellett megemlíti, hogy a Cambridgei Commonwealth Bureau of Plant Breeding and Genetics /Növénytermesztési és Genetikai Intézet/ már 15 éve Powers-Samas rendszerű lyukkártyákkal elégíti ki irodalomkutatási szükségleteit, az aberdeeni Commonwealth Bureau of Animal Nutrition /Állattápláléklemezési Intézet/ pedig gépesítési eljárást dolgozott ki, amelyhez a J/7 tanulmány szerzője, I. LEITCH dolgozta ki az osztályozási rendszert. A Commonwealth Bureau of Soils /Talajtani Intézet/ figyelőszolgálati cédulákat is ad ki a referáló lapjaiban közzétett kivonatokról. Mintegy 400 000 cédulából álló kivonatgyűjtemény áll a kutatók rendelkezésére, tárgy és szerző szerint osztályozva. Az oxfordi Commonwealth Forestry Bureau /Erdészeti Intézet/ viszont a negyedévente megjelenő referáló lapján kívül hetente megküldi figyelőcédulákon előfizetőinek az újonnan megjelent erdészeti tárgyú publikációk címleírásait, lehetőség szerint - ahogy azt az idő és a cédulaméret megengedi - kivonattal együtt. A cédulákat ETO szerint osztályozzák.

A Commonwealth Agricultural Bureau intézetei útján 16 szakosított referáló folyóiratot jelent meg, évente összesen mintegy 50 000 kivonattal. A 16 lap párhuzamosan is közöl szükség szerint kivonatokot, mert a felhasználók számára ez mérhetetlenül nagyobb előnyt jelent, mint néhány száz vagy ezer kivonat megtakarítása évente.

A dokumentáció egyik alapvető elméleti problémájának újszerű gyakorlati megoldásával foglalkozik a J/7 tanulmány, amelyben az említett aberdeeni intézet gépi irodalomkutatási eljárására kidolgozott osztályozási rendszert ismerteti szerzője, I. LEITCH. Az ismert általános és speciális osztályozási rendszerek egyike sem felelt meg az intézet és a gépi dokumentáció követelményeinek. Ezért kidolgoztak egy 13 főosztályra alapozott osztályozást, amelyhez a további alosztásokat is kifejező kódrendszert szerkesztettek. A főosztályt kombinált szám- és betűjeles kód, az alosztásokat pedig négyszámjegyű kód jelzi. A feldolgozott folyóiratcikknek főbb tartalmi elemeit lyukkártyákra viszik rá a kódrendszer segítségével. A lyukkártyáról leolvasható a tartalmi elemeken kívül a mű pontos címleírása is. A lyukkártyákat nemcsak intézeten belül használják, hanem külső érdeklődők

számára is árusítják. A tanulmány felveti az osztályozási rendszer és a gépi irodalomkutatási rendszer továbbfejlesztésének gondolatát, mivel eddig nem terjeszkedtek ki az élelmiszeripari technológiára.

A francia Bureau de Recherches Géologiques et Minières /Geológiai és Bányászati Kutatóintézet/ dokumentációs részlegének tevékenységével kapcsolatban J. ROGER, a tájékoztatási osztály vezetője foglalkozik a geológiai és bányászati szakirodalom mennyiségi és minőségi szerkezetével /J.5/. Az intézet 4500-nál több folyóiratot tart nyilván, viszont kizárólag csak a geológiai folyóirat irodalom teljes feldolgozásához is legalább 6000 folyóiratot kellene feldolgozni. Az intézet csupán erre a szűkebb szakterületre vonatkozóan havi 3500 bibliográfiai cédulát ad ki új publikációkról. Az új kiadványok átlagos nyelvi megoszlása: angol: 25 %, orosz: 23 %, francia: 20 %, német: 12 %, spanyol, portugál és olasz: egyenként alig 1-1 %, egyéb: 17 %. További jellemzőként a szakirodalom nagymérvű szóródását különféle kiadványtípusokra és a típusokon belül, a szakfolyóiratok sokrétűségét és az újszerű publikációs formák térhódítását emeli ki - szinte panaszkodva - a szerző.

A felett csehszlovák tájékoztatási szervezetről kissé színtelenül számol be A. SMETANA, a Szakszervezeti Tanács termelési osztályának vezetője /J.21/. Ez annál sajnálatosabb, mert a szocialista országok tájékoztatási ügyét ez az egyetlen tanulmány képviselte a konferencián.

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség /FID/ volt alelnöke, L. de QUEIROZ SAMBAQUY asszony szerzőtársaival a vezetése alatt álló Brazil Bibliográfiai és Dokumentációs Intézetet és a brazil dokumentációs hálózat tervezett kiépítését ismerteti /J.28/, ami példát szolgáltat sok fejlődésben lévő országnak. A fejlődésben lévő országok népes családjának egy másik viszonylag fejlett tagja, India is nemzeti dokumentációs központja, az Indian National Scientific Documentation Centre /INSDOC/ működésének ismertetésével jelentkezett /J.59/. Mindkét országban nagy figyelmet szentelnek a dokumentáció oktatásának, amit B. BALBIS, az olaszországi dokumentáció egyik vezető alakja is tárgyal vázlatos tanulmányában /J.35/.

Utoljára hagyunk - speciális tartalmuk miatt - két tanulmányt, amelyek a gazdasági, illetve általában a társadalomtudományi dokumentáció néhány alapkérdését tárgyalják. V. DARCHAMBEAU a gazdaságtudományban használt fogalmak hiányos meghatározására, a tudományos terminológia és jelölések bizonytalanságaira, a közgazdasági elméletnek a gazdasági fejlődéssel kapcsolatos hiányos kidolgozottságára mutat rá /J.39/. A fejlődésben lévő országok gazdasági kérdéseinek előtérbe kerülésével fel kell készülni nemzetközi szinten a gazdaságtudomány elvi megalapozottságának további megszilárdítására. A szerző az ENSZ-től avagy az ENSZ valamelyik szervezetétől vár anyagi támogatást a vezetése alatt álló belga intézetben szerény keretek között megindított kutatómunka nemzetközi méretekben való kiszélesítéséhez. Javaslatai szerint fel kellene dolgozni a felvetett szempontok szerint az angol, francia, orosz, továbbá esetleg a spanyol és az olasz terminológiát, jelöléseket, valamint az elméleti közgazdasági irodalmat.

Érinti ezt a problémakört J.MEYRIAT, a Comité International pour la Documentation des Sciences Sociales /Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság/ főtitkára is, a korszerű dokumentációs módszereknek a társadalomtudományokban és a társadalomtudományi dokumentációs módszereknek a fejlődésben lévő országokban való alkalmazásáról szóló tanulmányában /J/69/. A társadalomtudományok viszonylagos fejletlenségét, színvonalbeli elmaradását a természettudományoktól említi a szerző az ismertetett jelenség okaként. Rámutat a továbbiakban az irattári anyagok, a statisztikák jelentőségére a társadalomtudományi dokumentációban és a fejlődésben lévő országoknak ilyen vonatkozásban különösen elhanyagolt állapotaira. A dokumentáció korszerű eszközeinek alkalmazását gátolja a feldolgozandó és szolgáltatandó ismeretanyag és dokumentumfajta sokrétősége, inhomogenitása, továbbá a társadalomtudományok rosszabb anyagi ellátottsága a természettudományokhoz képest. Megoldatlan probléma egyelőre a társadalomtudományok és az idevágó dokumentumok osztályozása is, a jelenleg ismert osztályozási rendszerek egyike sem megfelelő.

A fejlődésben lévő országok dokumentációs igényeinek kielégítésére országos társadalomtudományi dokumentációs központok létesítését javasolja a szerző. Ezek feladata a belföldi tájékoztatás megszervezésén kívül nemzetközi kapcsolatok létesítése és fejlesztése, aminek hatalmas jelentősége van a társadalomtudományok terén is. A nemzetközi együttműködést gátló nehézségek között megemlíti a szerző a nyelvi eltéréseket, a szerzői joggal és a szabadalmi joggal összefüggő nemzetközi jogi problémákat, a dokumentumok cseréjével kapcsolatos technikai és pénzügyi jellegű akadályokat, amelyek a társadalomtudományok hiányos anyagi bázisából származnak. Rámutat mindezekkel kapcsolatban az UNESCO és a Comité International pour la Documentation des Sciences Sociales szerepére.

3.3 Összefoglalás

A konferenciának a tudományos és műszaki tájékoztatásra vonatkozó anyagai áttekintése nyomán kirajzolódik néhány alapvető elvi kérdés, amelyre a fejlődésben lévő országok dokumentációs szervezetének kiépítésével kapcsolatban válaszolni kell.

Mindenki előtt világos - és a konferencián sem volt efelől vita - hogy a nemzetközi együttműködés fejlődésével szoros összefüggésben rohamosan növekszik a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatás elvi és gyakorlati jelentősége.

A tájékoztatás - elsősorban a szakirodalmi dokumentáció - eredményes megszervezését lényegében két döntő körülmény, két alapvető irányzat befolyásolja, mondhatni nehezíti: a szakirodalom szakadatlanul növekvő és differenciálódó áradata, ami előntéssel és helyenként eldugulással fenyegeti a dokumentáció csatornáit; másrészt pedig a dokumentáció felhasználóinak, a tudósoknak, kutatóknak, mérnököknek és más szakembereknek, illetve érdeklődési körüknek egyre mélyrehatóbb differenciálódása, továbbá a tudomány, a technika és a gazdaság különféle ágainak szövevényes kölcsönös kapcsolati rendszere,

ami a tudomány fejlődésével együtt egyre bonyolultabbá válik. A tudománynak közvetlen termelőerővé válása következménye és egyben oka is a tájékoztatás fejlődésének és gyökeres átalakulásának.

A tájékoztatás bonyolult feladatait csak erős központi intézmény oldhatja meg sikeresen a fejlődésben lévő országokban. Az országos tájékoztatási központ szervezi a külföldről az országba érkező információk feldolgozását, és gondoskodik a belföldön keletkező információk hazai és külföldi terjesztéséről. Sajátos fontos feladata mindezzel kapcsolatban a tájékoztatási anyagok országon belüli áramlásának irányítása, a különféle szakterületeken folyó tájékoztatási munkának és a tájékoztatási tevékenységet folytató intézmények működésének összehangolása. Az országos központon kívül szakmai központok is szervezhetők a szükségnek megfelelően, az ismertetett alapelvek figyelembevételével.

A J. szekció általános /plenáris/ ülésén tartott felszólalásunkban nyomatékosan hangsúlyoztuk azt a véleményünket, hogy szoros szervezeti kapcsolatokat kell létesíteni az országos központ és a szakmai, majd a következőkben említendő helyi tájékoztatási szervek között, ellenkező esetben sokat veszít hatékonyságából a tájékoztatás országos rendszere.

Rendkívül fontos szerepük van természetesen a tájékoztatási munkában a tudományos intézmények, iparvállalatok és mindazon egyéb szervezetek tájékoztatási tevékenységének is, amelyek érdekelték a tudomány és a technika legújabb eredményeinek megismerésében és hasznosításában. A világszerte megerősített tapasztalatok szerint célszerű az érintett intézmények keretében tájékoztatási szervet létesíteni valamilyen formában, bár kis intézmények vagy vállalatok esetében ezt esetleg más szervezeti formák pótolhatják /J/26/.

Ami a tájékoztatás sokat vitatott centralizálását vagy decentralizálását jelenti, meg kell különböztetni a dokumentációs feldolgozókat és szolgáltatásokat. Minél alacsonyabb szintre ereszkedünk le a dokumentáció rendszerében, annál többet veszít hatékonyságából a feldolgozás, viszont annál eredményesebbé válik a szolgáltatás. Míg a feldolgozások tekintetében általában a centralizálás a legcélszerűbb és legeredményesebb megoldás, addig a szolgáltatások terén az az ideális állapot, ha az érdekelteket a helyi dokumentációs szerv látja el közvetlenül tájékoztatási anyagokkal.

További vitás kérdésként felvetődött a gépesítés, a korszerű gépi eszközök alkalmazásának célszerűsége. Felfogásunk szerint elítélendő az az álláspont - ami különben nemcsak a dokumentáció gépi berendezéseivel, hanem általában a gépi berendezésekkel kapcsolatban több ízben felvetődött a konferencián, és a D. szekció legélesebb vitáinak alaphangját szolgáltatotta -, hogy a fejlődésben lévő országok számára felesleges, gazdaságtalan a korszerű technika felhasználása, az olcsó munkaerő beállítása gazdaságosabb, mint a technika legújabb vívmányainak kiaknázása. Ha el is tekintünk más szakterületek sajátosságaitól, kétségtelen tény, hogy a dokumentáció esetében a klasszikus munkamódszerek és eljárások csődöt vallottak, a dokumentáció iránt megnövekedett mennyiségi és minőségi követelmények egy-

szerűen túlnőttek a kézművesipari szinten megragadt, elavult dokumentációs technikán, és újszerű technikai megoldásokat igényelnek. Ezen nem változtathat akár olcsó, akár drága kézi munkaerő nagytömegű bevonása sem.

A fejlett államok végső soron a következőkben nyújthatnak konkrét támogatást a fejlődésben lévő államok tájékoztatási problémáinak megoldásához:

a/ A világirodalom kellő minőségi és mennyiségi színvonalon történő rendszeres feldolgozása és a legalkalmasabb formában és nyelven a fejlődésben lévő országok rendelkezésére bocsátása.

Ennek keretébe tartozik a kiadás terén - mindenekelőtt a folyóiratkiadás terén - uralkodó anarchia gyökeres és gyors felszámolása, a dokumentációs feldolgozások nemzetközi együttműködés keretében való megszervezése, a fordítási problémák és sok egyéb kérdés megoldása.

b/ Közreműködés a fejlődésben lévő államok tájékoztatási hálózatának megszervezésében, országos tájékoztatási központ, továbbá szakmai központok és helyi tájékoztatási szervek létrehozásában.

Ezzel kapcsolatban el kell dönteni az érdekelt államoknak, hogy milyen típusu szervezetet kívánnak létrehozni. Ismét hangsúlyozzuk a jólszervezett, centralizált, koordináltan működő hálózatok előnyeit.

c/ A fejlődésben lévő országok tájékoztatási intézményeinek el látása korszerű technikai eszközökkel és gépi berendezésekkel, továbbá módszertani utmutatásokkal.

Ide tartozik értelemszerűen a dokumentáció nemzetközi szabványosításának fejlesztése a Nemzetközi Szabványosítási Szervezet /ISO/ révén, továbbá a dokumentációs munkamódszerek és eljárások, mindenekelőtt az osztályozás fejlesztése és a legalkalmasabb módszerek elterjesztése a FID révén. Sajnálatos azonban, hogy a FID képviselője nem vett részt - ellentétben sok más nemzetközi szervezettel - a konferencián /FID News Bulletin, 1963.No.3.p.14./.

d/ Közvetlen szakmai tanácsadás a tájékoztatás bármely kérdésében, mint pl. a dokumentáció és a tájékoztatás többi ágainak kapcsolata, a dokumentáció oktatása stb.

Reméljük, hogy a fejlett országok támogatása belátható időn belül érződik majd a fejlődésben lévő országok tájékoztatási szervezetének kibontakozásában és ezáltal a tájékoztatás világszínvonalának általános emelésében.

E feladat végrehajtásában a szocialista országoknak is az eddigénél sokkal nagyobb mértékben ki kell venniük részüket. Ilyen módon közvetlenül is hozzájárulhatunk a fejlődésben lévő országok tudományos és technikai színvonalának emeléséhez, az érintett államok gazdasági és politikai megszilárdításához; ezáltal hathatósan előmozdithatjuk sajátos eszközeinkkel az ENSZ célkitűzéseinek megvalósítását.

4 Irodalom a konferencia anyagaiból

4.1 A J.2 Dokumentáció alszekcióba utalt tanulmányok

- J/5 ROGER, J.: Methodes modernes de stockage et de recuperation de l'information: leur importance pour les regions peu developpees. /Az információtárolás és irodalomkutatás korszerű módszerei és jelentőségük fejlődésben lévő országok számára/. Franciaország
- J/7 LEITCH, I.: Machine retrieval of information on nutrition. /Gépi irodalomkutatás az állatétellemezés területén/. Anglia
- J/13 SCRIVENOR, Th.: Scientific and technological documentation, including the problems of language and terminology. /Tudományos és műszaki dokumentáció, beleértve a nyelv és a terminológia problémáit is/. Anglia
- J/16 PAULO, Z.F.: Programme for the organization of documentation in less developed areas. /A dokumentáció megszervezésének programja fejlődésben lévő területeken/. Portugália
- J/20 MAITHA, D.J.: The role of central documentation and information services in the national and international dissemination of knowledge. /Az országos dokumentációs központok szerepe az ismeretek nemzeti és nemzetközi elterjesztésében/. Hollandia
- J/21 SMETANA, A.: Propagation of scientific and technical knowledge in the Czechoslovak Socialist Republic. /A tudományos és műszaki ismeretek terjesztése a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban/. Csehszlovákia
- J/22 COLLINS, P.B.: Information services for research in underdeveloped countries. /Kutatói tájékoztatási szolgálatok fejlődésben lévő országokban/. Anglia
- J/26 BECKETT, H.E.: Improved methods for the communication of research results with special reference to the smaller firm. /Kutatói eredmények elterjesztésére szolgáló hatékonyabb módszerek, különös tekintettel a kisvállalatokra/. Anglia
- J/28 SAMBAQUY, L.Qu. - RIBEIRO, F.L. - GRILLO, S. Qu.: Scientific information organization

- and scientific and technological progress of countries in process of development. /Tudományos tájékoztatási szervezet és tudományos és műszaki fejlődés a fejlődésben lévő országokban/. Brazília
- J/29 PESONEN, N.: Proposal for the establishment of information centres serving different branches of science in order to render international scientific research more effective. /Javaslat szakmai tájékoztatási központok létesítésére a tudományos kutatás nemzetközi hatékonyságának fokozása céljából/. Finnország
- J/32 SABET, A.A.: Current trends in documentation and its problems in developing countries. /A dokumentáció korszerű irányzatai és a fejlődésben lévő országokban felvetődő problémái/. Egyesült Arab Köztársaság
- J/34 D'ALESSANDRO, A.: International cooperation in the field of technical documentation. /Nemzetközi együttműködés a műszaki dokumentációban/. Olaszország
- J/35 BALBIS, B.: Professional training of documentation experts. /Dokumentációs szakemberek képzése/. Olaszország
- J/36 DOUBLEDAY, B. - HUNTER, T.R.: Techniques for the production of a loose-leaf union catalogue of scientific serials. /Eljárás tudományos folyóiratok központi katalógusának laza lapokon való előállítására/. Ausztrália
- J/39 DARCHAMBEAU, V.: Pour une normalisation internationale des theories, concepts, terminologies et notations relatives au developpement économique. /A gazdasági fejlődés elméletére, fogalmaira, terminológiájára és jelöléseire vonatkozó nemzetközi szabványosítás/. Belgium
- J/50 ARIES, Ph.: L'effort français de documentation technique en matière de grandes cultures tropicales. /Franciaország tevékenysége a nagy trópusi kultúrákat érintő műszaki dokumentáció terén/. Franciaország
- J/59 PARTHASARATHY, S.: Scientific and technological documentation including the problems of language and terminology. /Tudo-

- mányos és műszaki dokumentáció, beleértve a nyelv és a terminológia kérdéseit is/. India
- J/65 PEREZ-VITORIA, A.: L'action internationale dans le développement de la documentation scientifique et technique. /Nemzetközi tevékenység a tudományos és műszaki dokumentáció fejlesztésében/. UNESCO
- J/69 MEYRIAT, J.: Les techniques modernes de documentation dans les sciences sociales et leur application aux pays en voie de développement. /A korszerű dokumentációs technika alkalmazása a társadalomtudományokban és a társadalomtudományi dokumentáció alkalmazása a fejlődésben lévő országokban/. UNESCO
- J/75 ZAMORA, P.R.: La documentacion científica y tecnologica, incluidos los problemas de idioma y tecnologia /!/. /Tudományos és műszaki dokumentáció, beleértve a nyelv és a terminológia problémáit is/. Mexikó
- Megjegyzés: a spanyol nyelvű cím utolsó szava elírás, helyesen: terminologia.
- J/78 TERZI, P.: The diffusion of technical information in Italy and in particular in Southern Italy. /A műszaki tájékoztatás terjesztése Olaszországban, különös tekintettel Dél-Olaszországra/. Olaszország
- J/89 CUYVERS, J.B.: Un programme international de documentation économique et sociale africaine. /Az Afrikára vonatkozó gazdasági és társadalomtudományi dokumentáció nemzetközi programja/. Belgium
- 4.2 Egyéb alszekciókba utalt tanulmányok
- J/30 MAXWELL, R. - WOOD, C.W.: The Commonwealth and International Library as a new technique for diffusing scientific and technical knowledge. /A Commonwealth and International Library mint a tudományos és műszaki ismeretek terjesztésének újfajta eszköze/. Anglia
- J/40 OESER, O.A.: Inducing changes in agriculture: the transmission of scientific information to farmers. /A mezőgazdaság fejlődésre ösztönzése: tudományos tájékoztatás terjesztése a farmerek között/. Ausztrália

- J/88 SIDDIQUI, S.: International co-operation and problems of transfer and documentation. /Nemzetközi együttműködés és a dokumentáció problémái/. Pakisztán
- J/90 RANGEL, F.: Promotion of interest in applied science and in anticipation of industrial development. /A tudományok alkalmazása és az ipari fejlesztés iránti érdeklődés felkeltése/. Brazília
- I/45 PONTE, M.: Recherche scientifique et télécommunications. /Tudományos kutatás és távközlés/. Franciaország

4.3 Összefoglaló szemlék

- GR.14/B/ Sound management and management development as a factor in technological progress. /Helyes üzemszervezés és vezetés mint a műszaki fejlesztés tényezője/.
- GR.42/I/ Formulation of research policies and programmes. /Kutatáspolitikai irányelvek és programok/.
- GR.53/I/ Special problems of scientific policy planning. /A tudomáspolitikai tervezés különleges problémái/.
- GR.54/J/ International co-operation and problems of transfer and adaptation. /Nemzetközi együttműködés és a technikai segítségnyújtás problémái/.
- GR.19/J/ The documentation and diffusion of scientific and technological knowledge. /Tudományos és műszaki dokumentáció/.
- GR.38/J/ Methods for stimulating technological change. /A műszaki fejlesztési ösztönző módszerek/.
- GR.45/J/ International scientific co-operation. /Nemzetközi tudományos együttműködés/.
- GR.39/K/ Communication as tool of education to meet the specific problems of developing countries. Educational services. /Különféle közlési és távközlési módok és eszközök az oktatás és a népművelés szolgáltatásában fejlődésben lévő országokban. Népművelési intézmények/.

GR.51/L/ Communications. /Távközlés, híradástechnika/.

GR.52/L/ Telecommunications in specialised fields. Recent major advances and current developments in the field of electronics of interest to developing areas. /Távközlés speciális területeken. A fejlődésben lévő országokat érintő legújabb technikai fejlődés és a jelenlegi irányzatok az elektronikában/.

.. 0 ..

LÁZAR, P.: Scientific and Technical Information Problems on the United Nations Conference on the Application of Science and Technology for the Benefit of the Less Developed Areas, Geneva, 4 - 20 February, 1963.

The purpose of the extensive international Conference convoked by the August 1961. decision of the United Nations Economic and Social Council was to explore recent advances in the application of science and technology which will benefit the less developed areas, and to stimulate and promote scientific and technological development in these regions.

On the agenda of the Conference, within the section of the international economic and cultural connections /Agenda Item J. International Co-operation and Problems of Transfer and Adaptation/, the problems of documentation and, in a wider sense, those of the scientific and technical information have also been included. The approximately 1600 delegates present at the Conference and the more than 1800 papers presented made the Conference Secretariat face an enormous task to be solved in organizing a satisfactory documentation system. Great importance should be contributed to the General Reports prepared by the Conference Secretary-General for the proper information of the delegates.

Grouping the topics and sessions of the Conference according to the predetermined classification system proved extremely difficult with regard to more than one aspects. As a result, several sections discussed certain problems of the scientific and technical information thus aggravating the collective and complex debate of the problems in reference.

The Conference may nevertheless be considered useful with respect to information, and the exploitation of other possibilities to assist less developed areas.